

## Кримінальне право та криминологія

УДК 336.7 (477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20340382>

### Зарубіжний досвід запобігання хуліганству, що вчиняється дітьми

**Пустова Альона Олександрівна,**

старший викладач кафедри криминології

та інформаційних технологій

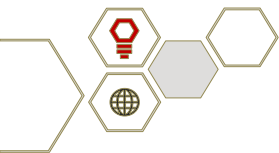
Національної академії внутрішніх справ,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0001-4321-9091>

**Прийнято: 09.05.2026 | Опубліковано: 22.05.2026**

**Анотація:** У статті здійснено комплексне криминологічне та порівняльно-правове дослідження зарубіжного досвіду запобігання хуліганству, що вчиняється дітьми. Обґрунтовано, що дитяче хуліганство є однією з найбільш поширених форм девіантної поведінки неповнолітніх, яка негативно впливає на стан громадського порядку, формування особистості дитини, рівень підліткової злочинності та загальну криминогенну ситуацію в державі. Визначено, що сучасні прояви хуліганської поведінки дітей характеризуються підвищеним рівнем агресивності, жорстокості, демонстративного нехтування соціальними нормами та нерідко супроводжуються булінгом, насильством, вандалізмом, використанням інформаційних технологій для приниження інших осіб і вчиненням групових антисоціальних дій.

Наголошено, що проблема дитячого хуліганства особливо актуалізується в умовах соціальної нестабільності, економічних труднощів,

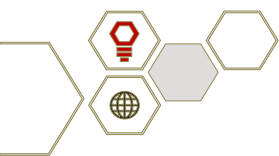


кризи сімейного виховання, поширення негативного інформаційного впливу та воєнного стану. Встановлено, що збройна агресія проти України суттєво вплинула на психоемоційний стан дітей, сприяла зростанню рівня тривожності, агресії, соціальної дезадаптації та поширенню девіантної поведінки серед неповнолітніх. У зв'язку з цим особливого значення набуває вивчення міжнародного досвіду профілактики дитячої злочинності та можливостей його адаптації до українських реалій.

Проаналізовано основні моделі запобігання дитячому хуліганству, що застосовуються у країнах Європейського Союзу, США, Канаді та Японії. Визначено, що у більшості розвинених держав пріоритетним є превентивний та соціально-виховний підхід, спрямований на раннє виявлення дітей групи ризику, мінімізацію кримінальної репресії та забезпечення ресоціалізації неповнолітніх. Значна увага приділяється діяльності ювенальної поліції, міжвідомчій взаємодії, системі шкільної медіації, програмам психологічної підтримки, наставництва та відновного правосуддя.

Встановлено, що ефективність профілактики хуліганства серед дітей забезпечується лише за умови комплексного поєднання правових, соціальних, психологічних, педагогічних та організаційних заходів. Обґрунтовано доцільність удосконалення системи ювенальної превенції в Україні шляхом посилення ролі школи та сім'ї у формуванні правосвідомої поведінки дітей, розвитку програм соціальної адаптації неповнолітніх, впровадження механізмів медіації, розширення психологічної допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також підвищення ефективності взаємодії між правоохоронними органами, освітніми установами та соціальними службами.

**Ключові слова:** хуліганство, дитяча злочинність, неповнолітні, ювенальна превенція, дитяча делінквентність, профілактика правопорушень, ресоціалізація, зарубіжний досвід.



## Foreign experience in preventing hooliganism committed by children

**Alena Pustova,**

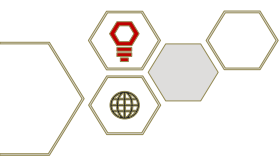
Senior Lecturer, Department of Criminology  
and Information Technologies,  
National Academy of Internal Affairs,

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0001-4321-9091>

**Abstract:** The article has a comprehensive criminological and legal investigation of foreign evidence of hooliganism committed by children. It is confirmed that child hooliganism is one of the most widespread forms of deviant behavior of minors, which negatively affects the state of public order, shaping the child's peculiarity, rhubarb underlying malignancy and the underground criminogenic situation in the country. It was found that the daily manifestations of hooligan behavior in children are characterized by a high level of aggression, cruelty, demonstrative disregard for social norms and are often accompanied by bullying, violence, vandalism, use of information technologies to diminish other individuals and carry out group anti-social activities.

It has been said that the problem of child bullying is especially relevant in the minds of social instability, economic difficulties, the crisis of family care, the increase in negative information and the war. It was established that the outbreak of aggression against Ukraine significantly affected the psychoemotional state of children, fueled an increased level of anxiety, aggression, social maladaptation and increased deviant behavior among minors. In connection with this, of particular importance is the understanding of international awareness of the prevention of child abuse and the possibility of its adaptation to Ukrainian realities.

The main models of child abuse that occur in the countries of the European Union, the USA, Canada and Japan are analyzed. It has been determined that most of the guilty countries prioritize a preventive and social-health approach, direct



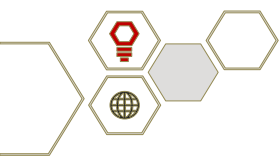
attention to early detection of children from the risk group, minimization of criminal repression and security resocialization of minors. Significant respect is attached to the activities of the juvenile police, inter-household cooperation, the school mediation system, psychological support programs, mentoring and education justice

It has been established that the effectiveness of bullying prevention among children is ensured only through a comprehensive understanding of legal, social, psychological, pedagogical and organizational approaches. The aim of improving the juvenile prevention system in Ukraine is to strengthen the role of schools and families in shaping the legal behavior of children, and developing social adaptation programs minors, advancement of mediation mechanisms, expansion of psychological assistance for children who live in difficult living conditions, as well as increasing the effectiveness of interaction between law enforcement agencies, civil society regulations and social services.

**Key words:** hooliganism, child malpractice, minors, juvenile prevention, child delinquency, crime prevention, resocialization, foreign intelligence.

**Постановка проблеми.** Проблема хуліганства, що вчиняється дітьми, у сучасних умовах набуває особливої актуальності як для України, так і для більшості держав світу. Хуліганські прояви серед неповнолітніх є однією з найбільш поширених форм девіантної поведінки, що характеризується агресивністю, демонстративним порушенням норм моралі та права, неповагою до суспільства, схильністю до конфліктності й насильства. Небезпека таких проявів полягає не лише у посяганні на громадський порядок, а й у формуванні стійких криміногенних установок у дітей та підлітків, що в подальшому може сприяти переходу до більш тяжких форм протиправної поведінки [1, с. 125-126].

Сучасне дитяче хуліганство характеризується новими формами прояву, зумовленими трансформацією соціального середовища та розвитком інформаційних технологій. Серед неповнолітніх дедалі частіше фіксуються

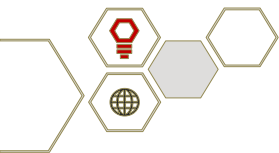


випадки групової агресії, булінгу, кібербулінгу, вандалізму, насильницьких дій у громадських місцях, демонстративного порушення правил поведінки та публічного поширення протиправного контенту в соціальних мережах. Особливе занепокоєння викликає тенденція до зниження віку дітей, які вчиняють хуліганські дії, а також підвищення рівня жорстокості окремих правопорушень.

На формування хуліганської поведінки дітей впливає комплекс взаємопов'язаних факторів: криза сімейного виховання, соціально-економічна нестабільність, поширення насильства в інформаційному просторі, недостатній рівень правового виховання, негативний вплив однолітків, відсутність належного контролю з боку батьків, психологічні травми та соціальна дезадаптація [2, с. 34]. Значний вплив на поширення дитячої агресії має також алкоголізація молодіжного середовища, доступ до деструктивного контенту в мережі Інтернет та популяризація моделей агресивної поведінки у медіапросторі.

Необхідність аналізу зарубіжних моделей профілактики дитячого хуліганства обумовлена також потребою гармонізації українського законодавства та практики діяльності правоохоронних органів із міжнародними стандартами у сфері захисту прав дитини. Впровадження сучасних механізмів ювенальної превенції, розвиток шкільної медіації, психологічної підтримки дітей, програм наставництва та ресоціалізації неповнолітніх правопорушників є важливою умовою формування безпечного соціального середовища та зниження рівня дитячої делінквентності в Україні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблематика дитячої злочинності, ювенальної превенції та запобігання хуліганству неповнолітніх досліджувалася у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, а саме: В. Василевич, А. Генералова, А. Гусак, О. Джужа, Г. Діденко, В. Канарський, І. Коваль, О. Колб, С. Леськів, В. Ортинський, Н. Рогатинська, Н. Чижовська, Н. Язан та інші.

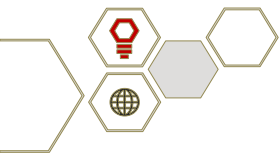


Водночас питання комплексного аналізу зарубіжного досвіду саме щодо запобігання хуліганству, яке вчиняється дітьми, у сучасних умовах залишається недостатньо дослідженим. Особливо актуальним є визначення можливостей адаптації міжнародних моделей ювенальної превенції до українських реалій в умовах воєнного стану.

**Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми.** Особливої гостроти проблема дитячого хуліганства набуває в умовах воєнного стану. Повномасштабна війна в Україні спричинила суттєве погіршення психоемоційного стану дітей, руйнування звичних соціальних зв'язків, вимушене переміщення населення, втрату безпечного освітнього середовища та зростання рівня психологічної травматизації неповнолітніх. Значна кількість дітей пережила стресові ситуації, пов'язані з бойовими діями, втратою близьких осіб, вимушеним переселенням або тривалим перебуванням у стані небезпеки. Такі обставини нерідко сприяють формуванню агресивної поведінки, конфліктності та інших форм соціальної дезадаптації [3, с. 17-18].

У сучасних умовах особливого значення набуває необхідність удосконалення системи запобігання правопорушенням серед неповнолітніх та впровадження ефективних механізмів ювенальної превенції. Водночас вітчизняна практика протидії дитячому хуліганству ще недостатньо орієнтована на комплексний соціально-виховний підхід. Існуюча система профілактики нерідко характеризується недостатнім рівнем міжвідомчої взаємодії, обмеженими можливостями психологічної допомоги дітям, недостатньою ефективністю програм ресоціалізації та переважанням формального реагування на прояви девіантної поведінки.

У зв'язку з цим особливо актуальним є дослідження зарубіжного досвіду запобігання хуліганству, що вчиняється дітьми. Більшість розвинених держав світу протягом тривалого часу формували ефективні системи ювенальної превенції, які ґрунтуються на принципах гуманізму, раннього втручання, мінімізації кримінальної репресії, відновного правосуддя та комплексної

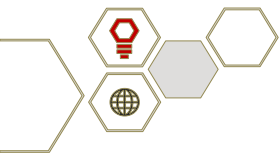


соціальної підтримки дітей. Вивчення міжнародного досвіду дозволяє визначити найбільш результативні механізми профілактичного впливу на неповнолітніх, адаптувати позитивні практики до українських умов та вдосконалити національну систему запобігання дитячій злочинності.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою статті є комплексний аналіз зарубіжного досвіду запобігання хуліганству, що вчиняється дітьми, визначення найбільш ефективних моделей ювенальної превенції та обґрунтування можливостей їх використання в Україні.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Проблема хуліганства, що вчиняється дітьми, у більшості держав світу розглядається як складне соціально-правове явище, яке має багатфакторний характер та потребує комплексного підходу до його запобігання [4, с. 135-136]. Сучасні міжнародні тенденції у сфері ювенальної превенції свідчать про поступовий відхід від виключно каральної моделі реагування на протиправну поведінку неповнолітніх і перехід до соціально орієнтованої системи профілактики, яка ґрунтується на принципах гуманізму, захисту прав дитини, раннього втручання, ресоціалізації та мінімізації негативного впливу кримінальної репресії на формування особистості неповнолітнього [5, с. 113].

У більшості розвинених держав дитяче хуліганство розглядається не лише як правопорушення проти громадського порядку, а як індикатор соціальних проблем у суспільстві. Саме тому у центрі уваги державної політики перебувають не стільки каральні заходи, скільки усунення причин та умов, що сприяють формуванню агресивної поведінки дітей. До основних детермінант дитячого хуліганства у міжнародній практиці відносять неблагополучне сімейне середовище, насильство в сім'ї, недостатній рівень батьківського контролю, соціальну нерівність, безробіття батьків, психологічні травми, негативний вплив однолітків, алкоголізацію



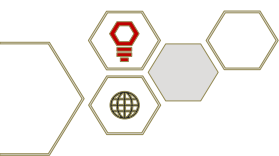
молодіжного середовища, доступ до деструктивного контенту та поширення культури агресії через соціальні мережі й медіапростір [6, с. 51-52].

Особливу увагу у зарубіжних країнах приділяють системі ранньої профілактики девіантної поведінки дітей. Вважається, що найбільш ефективним способом запобігання хуліганству є своєчасне виявлення дітей групи ризику та надання їм психологічної, соціальної й педагогічної допомоги ще до моменту вчинення правопорушення. Саме тому у багатьох державах функціонують спеціалізовані програми раннього втручання, спрямовані на виявлення проблемної поведінки у школі, сім'ї або найближчому соціальному оточенні дитини [7, с. 89-90].'

У Федеративній Республіці Німеччина система профілактики дитячої злочинності базується на принципі соціальної відповідальності держави за розвиток дитини. Важливу роль у цій системі відіграє служба Jugendhilfe, яка здійснює комплексну підтримку дітей та сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах. Соціальні працівники, психологи та педагоги проводять індивідуальну роботу з неповнолітніми, схильними до агресивної поведінки, а також із їхніми батьками [8]. Значна увага приділяється створенню безпечного освітнього середовища, профілактиці булінгу та формуванню навичок мирного вирішення конфліктів.

Німецька модель профілактики дитячого хуліганства передбачає активну участь поліції у превентивній діяльності. Поліцейські регулярно проводять зустрічі зі школярами, беруть участь у виховних заходах, роз'яснюють правові наслідки агресивної поведінки та сприяють формуванню довіри між дітьми й правоохоронними органами. При цьому головною метою такої взаємодії є не залякування дитини покаранням, а формування правосвідомості та навичок відповідальної поведінки [9, с. 69-70].

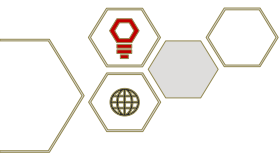
У Франції система ювенальної превенції орієнтована на ресоціалізацію неповнолітніх правопорушників та мінімізацію ізоляції дітей від суспільства. Французьке законодавство виходить із принципу, що дитина через свій вік та



психоемоційні особливості потребує насамперед виховного впливу, а не суворого покарання. У зв'язку з цим значна частина проваджень щодо неповнолітніх вирішується із застосуванням альтернативних заходів впливу, зокрема медіації, соціального супроводу, психологічної допомоги та програм громадської адаптації. Особливого значення у Франції набула практика міжвідомчої співпраці між школами, поліцією, соціальними службами та органами місцевого самоврядування [10, с. 80]. У разі виявлення агресивної або конфліктної поведінки дитини інформація оперативно передається відповідним службам, які проводять оцінку умов виховання, психологічного стану неповнолітнього та рівня ризику повторної протиправної поведінки. Важливим елементом є робота не лише з дитиною, а й із сім'єю, оскільки сімейне неблагополуччя розглядається як один із ключових факторів дитячої делінквентності [11, с. 62].

У Великій Британії ефективним інструментом профілактики дитячого хуліганства стали Youth Offending Teams — спеціалізовані міждисциплінарні команди, до складу яких входять представники поліції, психологи, соціальні працівники, педагоги та медичні працівники. Основним завданням таких команд є оцінка ризиків повторної злочинної поведінки та розроблення індивідуальної програми ресоціалізації для кожного неповнолітнього [12, с. 27]. Британська модель ґрунтується на принципі індивідуального підходу, відповідно до якого заходи впливу мають враховувати психологічні, соціальні та сімейні особливості дитини. У Великій Британії значного поширення набули програми шкільної медіації та anti-bullying strategies. У школах створюються спеціальні служби примирення, де учнів навчають мирному вирішенню конфліктів, розвитку емоційного інтелекту та контролю агресії. Практика свідчить, що такі програми дозволяють суттєво знизити рівень насильства та хуліганських проявів серед дітей [13].

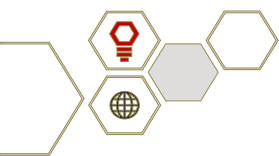
Суттєвий інтерес становить досвід США, де система профілактики дитячої злочинності значною мірою базується на концепції community



policing. Відповідно до цієї моделі поліція взаємодіє з місцевими громадами, освітніми закладами, молодіжними організаціями та батьками для спільного вирішення проблем дитячої злочинності. Поліцейські офіцери, закріплені за школами, не лише забезпечують безпеку, а й виконують функції наставників, консультантів та медіаторів у конфліктних ситуаціях. Американська практика свідчить про високу ефективність програм наставництва для дітей групи ризику. У межах таких програм підлітки отримують підтримку з боку дорослих наставників — педагогів, психологів, волонтерів або представників громадських організацій. Наставники допомагають дітям адаптуватися до соціального середовища, розвивати навички комунікації, контролю емоцій та відповідальної поведінки. Значна увага приділяється організації дозвілля неповнолітніх через спортивні, творчі та освітні програми [14, с. 27-28].

У Канаді профілактика дитячого хуліганства базується на принципах соціальної інтеграції та підтримки психічного здоров'я дітей. Особлива увага приділяється роботі з дітьми, які пережили насильство, психологічні травми або перебувають у кризових сімейних умовах. У країні функціонує велика кількість молодіжних центрів, де неповнолітні можуть отримати психологічну допомогу, юридичні консультації та підтримку соціальних працівників. Канадська модель профілактики орієнтована на мінімізацію ізоляції дітей та недопущення формування у них стійкої кримінальної ідентичності. У більшості випадків щодо неповнолітніх застосовуються альтернативні заходи впливу замість кримінального переслідування. Значна увага приділяється роботі з корінними народами та соціально вразливими категоріями населення, серед яких ризик дитячої делінквентності є вищим [15, с. 215-216].

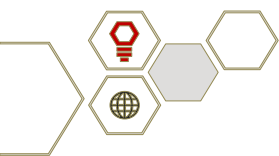
Особливий інтерес становить досвід Японії, де система профілактики дитячої злочинності тісно пов'язана з традиційною культурою колективізму та морального виховання. Японська модель ґрунтується на вихованні дисципліни, поваги до суспільства та відповідальності за власну поведінку. Значну роль у запобіганні хуліганству відіграють сім'я, школа та місцева



група. У японських школах значна увага приділяється формуванню моральних цінностей, навичок взаємоповаги та культури ненасильницької поведінки. Важливим елементом є активна участь дітей у колективних заходах, що сприяє розвитку почуття відповідальності перед суспільством. Крім того, у Японії функціонують спеціальні консультаційні центри для дітей та батьків, які надають психологічну підтримку, допомогу у вирішенні сімейних конфліктів та профілактиці девіантної поведінки.

У більшості зарубіжних країн ключове значення у профілактиці дитячого хуліганства має школа як основний інститут соціалізації неповнолітніх. Саме освітнє середовище розглядається як найбільш ефективний майданчик для формування правової культури, ненасильницьких моделей поведінки та раннього виявлення дітей групи ризику. У багатьох державах світу активно впроваджуються програми психологічної підтримки учнів, курси з розвитку емоційного інтелекту, тренінги з медіації та комунікації. Водночас міжнародна практика свідчить, що ефективність профілактики дитячого хуліганства безпосередньо залежить від рівня міжвідомчої взаємодії. Найбільш результативними є системи, у яких правоохоронні органи, освітні установи, соціальні служби, психологи та громадські організації функціонують як єдиний профілактичний механізм. Важливе значення має також участь батьків та місцевих громад у вихованні дітей і формуванні безпечного соціального середовища [16, с. 211-212].

Для України вивчення зарубіжного досвіду має особливе значення в умовах воєнного стану, який спричинив суттєве погіршення психоемоційного стану дітей, зростання рівня тривожності, агресії та соціальної дезадаптації. У сучасних умовах вітчизняна система профілактики дитячої злочинності потребує посилення соціально-виховної складової, розвитку механізмів шкільної медіації, удосконалення діяльності ювенальної поліції та розширення програм психологічної підтримки дітей. Важливим напрямом удосконалення національної системи запобігання дитячому хуліганству є

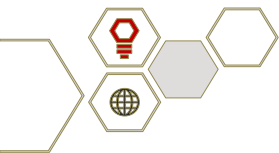


впровадження елементів відновного правосуддя та програм ресоціалізації неповнолітніх.

Позитивний міжнародний досвід свідчить, що орієнтація виключно на покарання не забезпечує ефективної профілактики повторної протиправної поведінки та нерідко сприяє подальшій криміналізації дітей. Саме тому пріоритетним напрямом державної політики має стати створення комплексної системи ювенальної превенції, спрямованої на захист прав дитини, усунення причин девіантної поведінки та формування безпечного соціального середовища для розвитку неповнолітніх.

**Висновки.** Отже, проведене дослідження зарубіжного досвіду запобігання хуліганству, що вчиняється дітьми, дає підстави стверджувати, що сучасна міжнародна практика у сфері ювенальної превенції ґрунтується на комплексному, гуманістичному та соціально орієнтованому підході до протидії дитячій делінквентності. У більшості розвинених держав світу дитяче хуліганство розглядається не лише як порушення громадського порядку, а передусім як прояв соціальної дезадаптації, психологічних проблем, недоліків сімейного виховання та негативного впливу соціального середовища. Саме тому головний акцент у діяльності державних інституцій робиться не на покаранні неповнолітнього, а на усуненні причин та умов, що сприяють формуванню агресивної і девіантної поведінки дітей.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що найбільш ефективними є моделі профілактики, які базуються на принципах раннього втручання, міжвідомчої взаємодії, ресоціалізації та психологічної підтримки дітей. У країнах Європейського Союзу, США, Канаді та Японії значна увага приділяється виявленню дітей групи ризику ще на ранніх стадіях формування девіантної поведінки. При цьому основними суб'єктами профілактики виступають не лише правоохоронні органи, а й заклади освіти, соціальні служби, психологи, місцеві громади, громадські організації та сім'я. Саме така

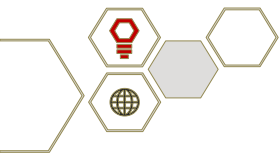


комплексна система дозволяє забезпечити ефективний профілактичний вплив на неповнолітніх та мінімізувати ризики їх подальшої криміналізації.

Встановлено, що важливу роль у запобіганні дитячому хуліганству відіграє школа як ключовий інститут соціалізації дитини. Зарубіжна практика переконливо доводить ефективність програм шкільної медіації, anti-bullying стратегій, психологічного консультування та розвитку емоційного інтелекту учнів. Формування навичок ненасильницького вирішення конфліктів, відповідальної поведінки та правової культури сприяє суттєвому зниженню рівня агресії серед дітей та підлітків. Водночас міжнародний досвід демонструє, що ізольовані заходи профілактики не забезпечують належного результату без системної співпраці між освітніми установами, правоохоронними органами та соціальними службами.

У сучасних умовах вітчизняна система запобігання хуліганству, що вчиняється дітьми, потребує подальшого вдосконалення з урахуванням позитивного міжнародного досвіду. Насамперед необхідним є посилення ролі ювенальної превенції, розвиток міжвідомчої взаємодії між правоохоронними органами, освітніми закладами та соціальними службами, удосконалення механізмів психологічної допомоги дітям та підтримки сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Важливим напрямом державної політики має стати розвиток шкільної медіації, програм соціальної адаптації неповнолітніх, системи наставництва та механізмів відновного правосуддя.

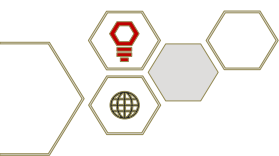
Крім того, актуальним є підвищення рівня правової культури дітей та батьків, формування у неповнолітніх навичок ненасильницької комунікації, відповідальної поведінки та поваги до прав інших осіб. Ефективна профілактика дитячого хуліганства неможлива без зміцнення інституту сім'ї, підвищення відповідальності батьків за виховання дітей та створення сприятливого соціального середовища для гармонійного розвитку неповнолітніх.



Таким чином, зарубіжний досвід переконливо свідчить, що ефективне запобігання хуліганству, що вчиняється дітьми, можливе лише за умови реалізації комплексної, системної та гуманістичної моделі ювенальної превенції, орієнтованої на раннє втручання, соціальну підтримку, психологічну допомогу та ресоціалізацію неповнолітніх. Адаптація позитивних міжнародних практик до українських реалій сприятиме вдосконаленню національної системи профілактики дитячої злочинності, зниженню рівня агресивної поведінки серед дітей та формуванню безпечного соціального середовища в умовах сучасних викликів.

### Список використаних джерел

1. Сікан О. М. Сім'я як об'єкт кримінально-правової охорони: дис. ... д-ра філософ. 081. Одеса. 2023. 264 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/en/searchdoc/0825U000278>
2. Язан Н. С. Нормативно-правове забезпечення кримінологічної діяльності ювенальної превенції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 2024, № 2, С. 32–40 URL: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.55>
3. Леськів С. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні. *Футурологічні студії: права та суспільство*, 2024, № 1, С. 15–23 URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13943184>
4. Стасюк Н. А. Кримінологічна характеристика домашнього насильства: дис. ... д-ра філософ. 081. Київ. 2022. 173 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua>
5. Коваль І. В. Психологічні особливості агресивної поведінки підлітків. *Психологія і суспільство*. 2023. № 2. С. 112–118. DOI: 10.35774/pis2023.02.112
6. Ортинський В. Ювенальна превенція в Україні: функціональні особливості в період воєнного стану. *Вісник Львівської політехніки. Серія:*



*Юридичні науки*, 2024, № 3 (43), С. 50–58

URL: <https://doi.org/10.23939/law2024.43.001>

7. Мураненко К. Ю. Зарубіжний досвід профілактики правопорушень серед неповнолітніх. *Психологічний журнал*. 2019. № 2 (22). С. 86-98. URL: [Psychological Journal](https://doi.org/10.23939/law2024.43.001)

8. Пряхіна Н. О. Зарубіжні вчені про девіацію неповнолітніх. URL: <http://radnuk.info/statti/558-kruminolog/15117-2011-01-21-07-32-33.html>

9. Коваль І. М. Девіантна поведінка неповнолітніх (морально-етичний аспект). *Журнал психології та педагогіки Ужгородського національного університету*, 2025, № 3, С. 65–72 URL: [https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/342914?utm\\_source=chatgpt.com](https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/342914?utm_source=chatgpt.com)

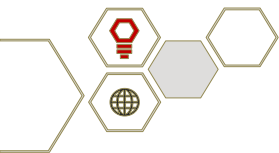
10. Діденко Г. Особливості впливу психоемоційних станів на формування девіантної поведінки підлітків і вчинення дрібного хуліганства. *Юридична психологія*, 2023, № 2 (33), С. 79–86. URL: <https://psychped.navs.edu.ua/index.php/psychped/article/view/1590/1581>

11. Канарський В. Детермінанти девіантної поведінки неповнолітніх. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки», 2024, № 4 (44), С. 60–66. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/dda3b89c-1187-4ca6-941f-38b0d8232ab2/content>

12. Рогатинська Н., Чижовська Н. Превентивна діяльність злочинності неповнолітніх. *Вісник Національної академії правових наук України*, 2023, № 1, С. 23–31. URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/apl/article/view/1619/1676>

13. Гусак А. П. Превентивні заходи пробації щодо неповнолітніх правопорушників. *Вісник НТУУ «КПІ» — Політологія. Соціологія. Право*, 2023, № 2(58). DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2\(58\).285612](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2023.2(58).285612)

14. Генералова А. Неправомірна поведінка неповнолітніх: сучасні виклики та шляхи протидії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки», 2025, Т. 12, № 1 (45), С. 23–29. URL:



<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2025/mar/38453/25028345maket-27-33.pdf>

15. Джужа О. М., Василевич В. В., Колб О. Г. та ін. Кримінологія: навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі. — К.: Прецедент, 2009. — 348 с.

URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/18262>

16. Марченко О. С. Девіантна поведінка неповнолітніх: сучасні тенденції та запобігання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 210–214. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/52